

De Groningse Regenwulptelling van 30 april 2005

Roland Jalving

Op de avond van Koninginnedag 2005 werd aan de Groninger Noordkust de eerste naar volledigheid neigende slaaptrektelling van steltlopers gehouden, waarbij de nadruk lag op de Regenwulp *Numenius phaeopus*. Deze telling werd georganiseerd door de Wadvogelwerkgroep en is een aanvulling op het werk van onze Friese burens, die al meerdere jaren dergelijke tellingen organiseren langs een groot deel van hun waddenkust. Ook daar werd in hetzelfde weekeinde in 2005 geteld. Met een Groningse telling op ongeveer dezelfde datum is een aardig beeld verkregen van de in het voorjaar op het wad overnachtende Regenwulpen in Noord-Nederland.

2 Voorkomen in Nederland

Het broedgebied van de Regenwulp in Europa ligt in IJsland, Scandinavië en aangrenzend Rusland, met kleine aantallen in de Baltische Staten. Regenwulpen overwinteren in Afrika, vooral zuidelijk van de Sahara. De soort heeft in Nederland zowel in voor- als najaar een tamelijk lange doortrekperiode (SOVON 1987). In het voorjaar wordt de piek bereikt in de periode eind april - begin mei en dat is dus ook de geschiktste periode om een dergelijke telling te houden.

Binnen Nederland zijn van oudsher Oost-Friesland (de Wouden), het Zuidelijk Westerkwartier in Groningen en West-Drenthe in trek bij pleisterende Regenwulpen in het voorjaar (SOVON 1987). Dit zijn gebieden waar de vogels overdag op emelten en dergelijke foerageren in de door houtwallen, singels en bosjes besloten graslanden. Dit is ook nu nog het geval, maar vanaf eind jaren tachtig zijn in dit verspreidingspatroon veranderingen opgetreden (Engelmoer 2001). Hoewel dit niet systematisch is onderzocht, zijn de vogels

vooral naar het noorden opgeschoven, wat ook merkbaar was op de slaappleatsen. Op eertijds grote slaappleatsen in bijvoorbeeld het (zuidelijke) Fochteloërveen namen de aantallen sterk af, terwijl het belang van de (noordelijke) waddenkust vanaf eind jaren negentig is toenomen. Een dagtelling in het voorjaar van 2004 toont in elk geval aan dat Regenwulpen ook nu nog in redelijke aantallen in de Friese Noordelijke Wouden foerageren, terwijl ze verder naar het zuiden nauwelijks werden waargenomen (Wymenga & Jalving, in voorbereiding).

De vogels overnachten in allerlei waterrijke gebieden, waaronder de waddenkust. Het zijn waarschijnlijk vooral de vogels die overdag foerageren in de relatief nabije Noordelijke Friese Wouden en het Zuidelijk Westerkwartier die daarvan gebruikmaken. Van de Friese kust is uit systematische tellingen van de afgelopen jaren bekend dat daar grote aantallen overnachten.

Gebied

Van tevoren was al duidelijk dat, gezien het beperkte aantal deelnemers, niet de gehele Noordkust kon worden geteld. Daarom is gekozen om de telling te concentreren op het westelijk deel, grenzend aan de Lauwersmeer. Dit deel werd, gezien het geschetste voorkomen in Noord-Nederland, het meest kansrijk geacht voor grotere aantallen overnachtende Regenwulpen. Een proeftellinkje op 27 april door Erik en Roland bij de Julianapolder wees uit dat hier in elk geval Regenwulpen langskomen en dat is dan mooi meegenomen.

Uiteindelijk werd langs de kust 15 km geteld, westelijk van km-paal 82 bij de Lauwersmeerdijk tot en met km-paal 68 in het oosten. Dit komt globaal overeen met de Hornhuisterpolder, Julianapolder, Negenboerenpolder en het westelijk deel van de Linthorst-Homanpolder.

In Groningen werden bovendien twee voor overnachtende Regenwulpen kansrijk geachte binnenlandse gebieden geteld (de Veenhuizerstukken en de Lettelberterbergboezem) en wel om een indruk te krijgen of Regenwulpen inderdaad van deze terreinen gebruikmaken. Ten slotte werd ook

Rottumeroog geteld om enigszins te controleren of de over de dijk vliegende Regenwulpen werkelijk op het wad overnachten, of dat ze wellicht verder doorgvliegen naar het noorden.

Werkwijze

De aanpak van de telling was simpel: bij elke kilometerpaal op de dijk werden twee tellers geposteerd, die alle uit het binnenland aanvliegende Regenwulpen per tijdseenheid van vijf minuten noteerden. De grenzen van de teltrajecten werden gevormd door de halve-kilometer paaltjes. Elke telgroep bestreek zo een stuk dijk van één kilometer, een afstand die (in elk geval voor grotere steltlopers) goed te doen was. Van alle uit het binnenland aanvliegende steltlopers werden genoteerd: aantal, vliegrichting en of ze links/oostelijk of rechts/westelijk van de tellers passeerden. Dit laatste om later eventuele dubbeltellingen uit te kunnen schakelen. De starttijd was 19.00 uur en er werd doorgeteld tot het donker werd, in de praktijk tot ongeveer 21.30 uur. In dezelfde tijdsperiode werd geteld op Rottumeroog, bij de Veenhuizerstukken en de Lettelberterbergboezem.

Hoewel het weer niet bijzonder mooi was, waren de omstandigheden goed genoeg om de telling goed uit te voeren. Gedurende de telperiode was het zwaar bewolkt, bij een zwakke tot matige wind uit het zuidwesten. Tussen 19.15 en 19.45 uur vielen enkele korte buien. Vooral door de bewolking werd het na 21.15 uur snel te donker om goed te kunnen waarnemen. Gedurende de telling was het eb (laagwater Lauwersoog 21.35 uur).

Wat betreft het leeraspect: tijdens de telling bleken determinatieproblemen tussen Regenwulp en Wulp *Numenius arquata* wel degelijk voor te komen. Zeker als de beesten op grotere afstand passeren en geen geluid maken, valt het lang niet altijd mee beide soorten te onderscheiden. Maar omdat de tellers zich hiervan bewust waren, kunnen de gegevens toch wel als betrouwbaar worden beschouwd.

Resultaten

Groninger Noordkust en Rottumeroog
In totaal werden 1.145 overvliegende Regenwulpen geteld. De slaaptrek kwam lang-

zaam op gang, zoals duidelijk wordt uit figuur 1. Afgezien van een enkeling, kwamen de eerste vogels vanaf 19.40 uur aanvliegen. De grootste drukte lag tussen 20.45 en 21.00 uur. Vanaf 21.15 uur, ongeveer een kwartier voor zonsondergang, werden geen Regenwulpen meer waargenomen.

De groeps grootte varieerde van een of enkele tot zo'n 40, met enkele uitschieters van 60 en 85 beesten. De waargenomen aanvliegroute was overwegend vanuit het zuiden, in enkele gevallen vanuit het zuidoosten of zuidwesten. Op de meest westelijke acht teltrajecten waren de aantallen (718) groter dan op de oostelijke zeven teltrajecten (427), wat op zijn minst bevestigt dat de meest westelijke delen van de Noordkust bij overnachtende Regenwulpen het meest geliefd zijn (figuur 2).

Op Rottumeroog werden helemaal geen Regenwulpen waargenomen, een aanwijzing dat de waargenomen beesten inderdaad op de kwelderranden overnachten. Overigens was dit ook de overheersende indruk bij de tellers langs de dijk, die meermalen de beesten direct achter de kwelderrand zagen landen.

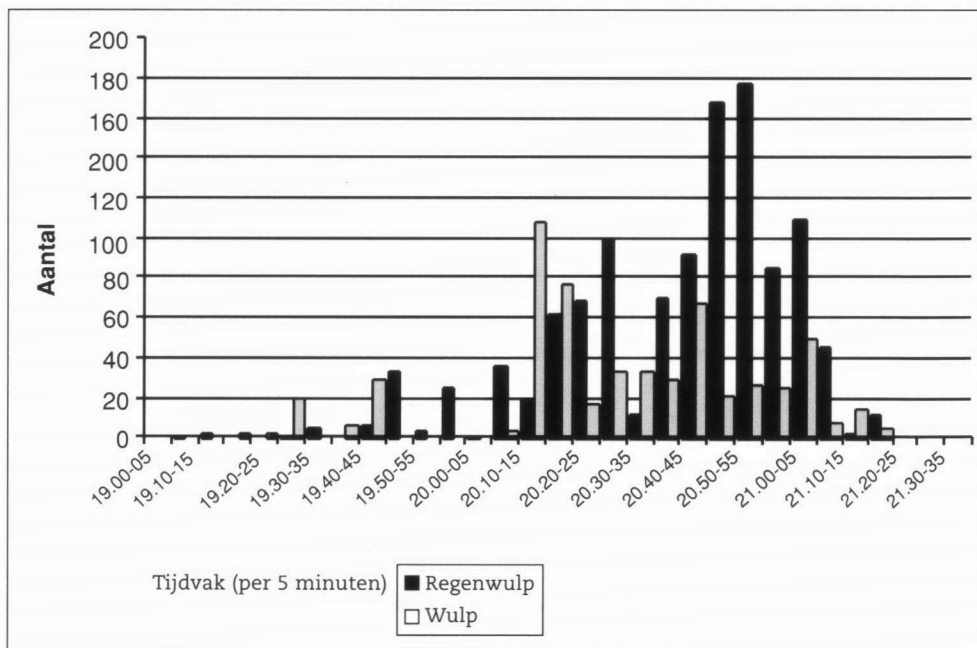
Van de overige soorten steltlopers was alleen de Wulp in redelijk grote aantallen vertegen-

woordigd. Totaal werden 585 geteld (figuur 1). Van de andere vogels waren vooral Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*, Zilvermeeuw *Larus argentatus* (beide enkele duizenden) en Kokmeeuw *Larus ridibundus* (enkele honderden) algemeen. Deze zijn echter niet systematisch geteld.

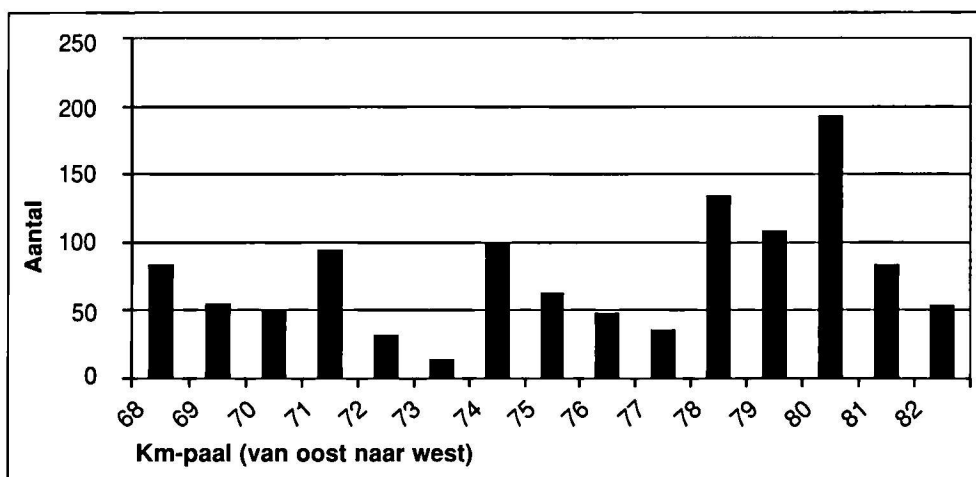
Lettelberterbergboezem en Veenhuizerstukken

In de Lettelberterbergboezem werd een verrassend hoog aantal van 244 Regenwulpen geteld. Hier kwam de slaaptrek wat eerder op gang dan aan de kust. De grotere aantallen kwamen binnen vanaf 20.10 uur en dit ging - net als aan de kust - door tot circa 21.15 uur. De meeste beesten kwamen vanuit het westen aanvliegen.

In de Veenhuizerstukken werden geen Regenwulpen waargenomen. Dit was eigenlijk volgens verwachting, want als ze ooit al in grotere aantallen in Zuidoost-Groningen pleisterden, werden in elk geval de laatste jaren hier bij soortgelijke tellingen geen Regenwulpen waargenomen (o.a. pers. med. Nico de Vries).

Figuur1: Verloop van aantallen langsvliegende Regenwulpen en Wulpen per tijdseenheid van 5 minuten. Het totaal aantal getelde Regenwulpen en Wulpen bedroeg resp. 1.145 en 585.

Figuur 2: Verdeling van het getelde aantal Regenwulpen per kilometer.

Noordkust Friesland

In Friesland is de telling uitgevoerd op 29 april. Daarbij werden in totaal 2.942 Regenwulpen geteld (Wadvogelwerkgroep FFF, ongepub.) De totale lengte van de getelde wadkust bedroeg circa 25 km (vrijwel het gehele Noord-Friesland Buitendijks, van de Bildtpollen in het westen tot Holwerd in het oosten en nog twee telposten bij 't Skoor en Paesens).

In totaal werden op 29 en 30 april langs het getelde deel van de Friese en Groninger noordkust 4.087 Regenwulpen geteld. De Friese kant is veel populairder dan de Groningse kant: ca 115 vogels per kilometer dijk in Friesland tegen circa 75 in Groningen.

Opmerkelijke ontwikkelingen

Dit verslag is niet bedoeld om de populatieontwikkelingen van de Regenwulp grondig uit te diepen, maar aan de hand van de resultaten van de reeks Friese en een reeks Franse tellingen valt een aantal zaken op dat het bespreken waard is.

Uit de tellingen van de Friese waddenkust en die van een reeks tellingen van een pleisterplaats in de Baie de Aiguillon in ZW-Frankrijk (Trollet '93, gegevens wadvogelwerkgroep FFF, L. Zwarts, ongepub.) blijkt dat de aantallen vanaf midden jaren negentig flink zijn gekelderd. Werden in 1995 aan de Friese kust nog

zo'n 21.000 beesten geteld, in de periode 1997-2005 schommelde het aantal tussen de 1.320 en 8.171. Hetzelfde verschijnsel is waar te nemen in de Baie de Aiguillon, waar de aantallen zijn afgenomen van 21.000 in midden jaren negentig tot zelfs nul in 2004.

Het is echter nog onbekend of dit duidt op een daadwerkelijke afname van de populatie of dat bijvoorbeeld sprake is van een verlegging van de trekbaan of pleisterplaatsen, terwijl het ook niet ondenkbaar is dat inconsequenties in de telmethoden ten grondslag liggen aan de opgemerkte aantalsveranderingen. Hoewel niet dramatisch, is in Zweden en Finland (met circa 39.000 – 60.000 broedparen rond het jaar 2000 het belangrijkste Scandinavische broedgebied) in de periode 1998 – 2000 enige achteruitgang vastgesteld (Birdlife International 2004). Maar deze lijkt niet te stroken met de geconstateerde, veel sterkere afname aan de Friese kust en in ZW-Frankrijk. Waar de Regenwulpen dan wel zijn gebleven, is voorts nog niet bekend; in elk geval dus niet aan de Groninger noordkust.

Tabel 1. Aantallen Regenwulpen aan de Friese noordkust en de Baie de l'Aiguillon (ZW-Frankrijk) in het voorjaar, in de periode 1992 – 2005.

Bron: Wadvogelwerkgroep FFF, ongepub.

–: niet geteld, of niet bekend.

Jaar	Friesland	Baie d'Aiguillon (Fr)
1992	-	17.500
1993	-	-
1994	-	-
1995	21.000	-
1996	-	21.000
1997	3.019	-
1998	6.694	-
1999	1.320	1.000
2000	8.171	2.000
2001	-	2.500
2002	4.620	< 1.100
2003	2.102	< 100
2004	1.822	0
2005	2.942	-

Conclusie en vooruitblik

Het betreft een eenmalige telling in de voorjaarsperiode zodat op basis van deze resultaten vooralsnog niet al te zware conclusies moeten worden getrokken. Zie bijvoorbeeld de Friese telreeks, waaruit blijkt dat de aantallen van jaar tot jaar sterk kunnen wisselen. Toch geeft deze steekproef een aardig idee van de op dat moment hier aanwezige Regenwulpen, en zeker in combinatie met de Friese telling is Noord-Nederland op deze wijze aardig gedekt. De telling zelf - altijd weer een heel georganiseerd - verliep zeer naar tevredenheid. Het is altijd afwachten wat zo'n actie oplevert, maar het is leuk om te doen en de getelde aantallen maakten de inspanning meer dan goed. Alles bij elkaar is een herhaling van de telling beslist de moeite waard. Ook gezien de kenmerkende ontwikkelingen in verspreiding en aantallen van Regenwulpen is het monitoren van de op dit moment waarschijnlijk grootste slaappleaatsen in Nederland van belang om grip op de situatie te krijgen. Daarom zijn we van plan ook in 2006 een slaappleaatsstelling langs de Noordkust te organiseren. Nieuwsgierig geworden, willen we daarbij meer aandacht besteden aan (potentiële) belangrijke binnenlandse slaappleaatsen.

De aantallen van de Lettelberterbergboezem wijzen erop dat er wellicht meer grotere slaappleaatsen zijn. Te denken valt aan de Lauwersmeer, de vloeivelden van de suikerfabrieken (nu het nog kan!) en het Hoeksmeer en dergelijke. Ook is het interessant na te gaan waar de vogels nu precies overdag foerageren, een vraag waar een gebiedsdekkende dagtelling in het Zuidelijk Westerkwartier en omsteken inzicht in kan geven. Kortom, houd rond Koninginnedag wat tijd vrij om deze interessante beesten in kaart te brengen! Begin april zal de Wadvogelwerkgroep de definitieve plannen bekendmaken.

Dank

De Friese Wadvogelwerkgroep FFF en Leo Zwarts leverden hun gegevens van de afgelopen jaren, waarmee de vergelijking met de Groningse situatie en een beschrijving van de 'grotere' ontwikkelingen konden worden gemaakt. Dank aan Erik Schothorst en Michiel Versluys voor een kritische blik op de eerdere versie van het verslag. Een dergelijke telling kan nooit gehouden worden zonder de inspanning van een groot aantal tellers, waarvan grote dank: Andries Berghuis, Dirk Blok, Petra Bolt, Fred Bosman, Marinus Brijker, Erni van Bruggen, Arjo Bunschoeke, Peter Driesen, Madeleine Graauw, Ronald Hartman, Roland Jalving, Anne Myrrthe Klaver, Ben Koks, Bert Lammerts, Baukje Lammerts, Ellen Meereboer, Leendert Oudman, Jan Ploeger, Jelle Postma, Madeleine Postma, Aaldrik Pot, Jouke Prop, Willem de Ruiters, Erik Schothorst, Meile Tamminga, Pieter Tepper, Gerben Veenstra, Nico de Vries, Eva Wolters, Anne van der Zijpp.

Literatuur

Birdlife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge UK: Birdlife International (Birdlife Conservation Series no. 12). Engelman 2001. 'De Regenwulp in Fryslân gedurende de afgelopen 25 jaar.' *Twirre* 12 (5), pp 171-172. Sovon 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*. Arnhem. Wymenga, E. & R. Jalving in prep. 'Verspreiding van Goudplevier, Wulp, Regenwulp en Kemphaan in Fryslân tijdens de voorjaarsstrek in april 1978 en 2004.' *Twirre*.

